

di; oğulları ve müridlerinin yardımı ile Mâzenderan'ın büyük bir kısmını ele geçirdi ve Mar'aşîler hânedanını kurdu (760/1359). Kıvâmüddin'in yerine geçen oğlu Kemâleddin, Timur tarafından çocukları ve kardeşleriyle birlikte Mâverâünnehir'e sürüldü (795/1393). Kemâleddin'in 801 (1398-99) yılında Kâşgar'da ölümünün ardından ailenin sürgüne gönderilmiş olan mensupları geri dönüp Mâzenderan'ı tekrar ele geçirdiler. Nasîrüddin, Sârî'de hüküm süren kardeşi Seyyid Ali'nin yönetimi altında kaldı. Seyyid Ali tarafından iki defa elçi olarak Şâhruh Mirza'ya gönderilen Nasîrüddin 836'da (1432-33) öldü. Yerine geçen oğlu Zahirüddin-i Mar'aşî, 1456-1461 yılları arasında Rüstemîler hânedanı içindeki anlaşmazlıkları gidermeye çalıştı. 873'te (1468-69) Kazvin'i ele geçirme teşebbüsünde bulundu. 885'te (1480) tekrar Rüstemîler arasındaki anlaşmazlıkları çözümlemek için gayret gösterdi. Aynı yıl Gürcistan'daki ordunun başkumandanlığına tayin edilen Zahirüddin-i Mar'aşî, *Târîh-i Gilân* adlı eserini 894'te (1489) tamamladığına göre bu tarihten sonra ölmüş olmalıdır.

Eserleri. 1. *Târîh-i Taberistân ve Rûyân ve Mâzenderân*. Müellif eserinin girişinde, kitabın Mevlânâ Evliyâullah Âmulî ve Ali b. Cemâleddin-i Rûyânî'nin eserlerine dayandığını kaydeder ve kendisinin sadece iki bölüm eklediğini söyler. Ancak andığı eserlerin İbn İsfendiyâr'ın *Târîh-i Taberistân*'ının hemen hemen aynı olduğu halde ondan hiç söz etmez. Bu durum, yararlandığı iki eserde de İbn İsfendiyâr'dan istifade edildiğine dair herhangi bir kayıt bulunmamasından kaynaklanmış olmalıdır. Mâzenderan hâkimlerinden Kârkiyâ Mirza Alî-i Lâhicânî adına kaleme alınan eser 881'de (1476) tamamlanmıştır. İlk defa Bern Dorn tarafından Almanca çevirisiyle birlikte *Geschichte von Taberistan, Ruyan und Masanderan* adıyla basılan kitabı (St. Pétersbourg 1850) daha sonra A. Şâyân (Tahran 1333 hş.), Muhammed Hüseyin-i Tesbîhî (Tahran 1345, 1361 hş.) ve Menûçîhr-i Sütüde (Tahran 1364 hş.) yayımlamıştır. 2. *Târîh-i Gilân ve Deylemistân*. Bu iki yerde hüküm süren Kiyâîler hakkında yazılmış en eski mahallî kaynaklardan biridir. Tarihî olayları 880 (1475) yılından başlatan eser bir mukaddime ile altı bölümden meydana gelmiştir. Birçok olaya müellifin bizzat şahit olması ve bazan eleştirilerini yansıtmaları açısından önem taşır. 894 (1489) yılında tamamlanıp Gilân ve Deylemistan'da hüküm süren Kâr-

kiyâ Sultan Mirza Ali b. Sultan Muhammed'e ithaf edilen eser H. L. Rabino (Reşt 1330 hş.) ve Menûçîhr-i Sütüde (Tahran 1347 hş.) tarafından yayımlanmıştır. Mar'aşî'nin *Târîh-i Cürçân ve Rey ile Dîvân-ı Şîr* adlı iki eserinin daha bulunduğu kaydedilmektedir (*Târîh-i Taberistân*, Âyetullah Mar'aşî Necefî'nin girişi, s. 40-41).

BİBLİYOGRAFYA :

Ferheng-i Fârsî, V, 1121; Zahirüddin-i Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân ve Rûyân ve Mâzenderân* (nşr. M. Hüseyin Tesbîhî), Tahran 1361 hş., M. Cevâd Meşkûr'un girişi, s. 7-38; Âyetullah Mar'aşî Necefî'nin girişi, s. 39-43; Seyyid Ahmed Kesrevî'nin girişi, s. 44-96; Storey, *Persian Literature*, I, 361, 363; Mehîm Fehîmî, "Târîh-i Taberistân ve Rûyân ve Mâzenderân", *Dânişnâme-i Cihân-i İslâm*, Tahran 1380 hş., VI, 228-229; a.m.f., "Târîh-i Gilân ve Deylemistân", a.e., VI, 246-247; Qiyamuddin Rayee, "Zahirüddin", *JA*, XII, 459; J. Calmard, "Mar'aşîs", *EP* (İng.), VI, 516; C. E. Bosworth, "Zahir al-Din Mar'aşî", a.e., XI, 393-394.

TAHSİN YAZICI

MAR'AŞİLER

(مرعشيان)

XIV-XVI. yüzyıllar arasında
İran'ın Mâzenderan bölgesinde
hüküm süren bir hânedan.

Aslen Maraşlı (Kahramanmaraş) olduğu için Mar'aşîler (Mar'aşîyyân) diye anılan hânedanın kurucusu Seyyid Kıvâmüddin b. Abdullah Mar'aşî'nin soyu İmam Ali Zeynelâbidîn'e dayandırılmaktadır. Âmul yakınlarında Dâbû'da yetişen Kıvâmüddin, İmam Ali er-Rizâ'nın Meşhed'deki türbesini ziyareti sırasında (muhtemelen 741-743/1340-1342 yılları arası) bir ay kadar Horasan'daki Serbedârîler'in liderlerinden Şeyh Hasan-i Cûrî'nin halifesi Seyyid İzzeddin Sûgendi'nin zâviyesine misafir oldu ve onun ihtilâlcî fikirlerinden etkilendi. On yıl sonra tekrar ziyaret ettiği Sûgendi'nin ölümünün ardından Mâzenderan'a döndü ve Horasan'da isyankâr bir yapıda şekillenmiş olan Şîa görüşlerini tebliğe başladı. Bir süre sonra Seyyid Kıvâmüddin'in güçlenmesinden endişelenen bölgenin mahallî hâkimi Kiyâ Efrâsiyâb onu zindana attırdıysa da mürid ve taraftarlarının yardımıyla kurtulmayı başardı. Bunun üzerine askerî birlikle saldırıya geçen Kiyâ Efrâsiyâb, Dâbû yakınlarında Seyyid Kıvâmüddin'in yaklaşık 300 dervişten oluşan ordusuna yenilerek öldürüldü (760/1359). Zaferin ardından Seyyid Kıvâmüddin Âmul'e girdi ve burada siyasi

hâkimiyetini tesis etti. "Mîr-i Büzürg" lakabıyla anılan Seyyid Kıvâmüddin'in Âmul'ü ele geçirmesi bölgedeki diğer bir siyasi güç olan Kiyâ-Celâfîler hânedanını endişelendirdi. Bu hânedanın lideri Fahreddin Celâl, Kıvâmüddin'i bertaraf etmek için Âmul'e yürüdüysen de büyük bir hezimete uğradı. Bu başarıdan sonra Mar'aşîler hâkimiyet alanlarını genişlettiler. Bu sırada hânedanın askerî ve siyasi faaliyetlerinde ön plana çıkan Seyyid Kıvâmüddin'in oğlu Kemâleddin, Celâfîler'in merkezi Sârî'yi ele geçirip Fahreddin Celâl'i bertaraf etti. Onun başarısı ve diğer mahallî hânedanlara karşı kazandığı zaferler Mâzenderan'ın tamamına yakınının Mar'aşîler'in hâkimiyetine girmesine sebep oldu. Bundan sonra Mar'aşîler'in askerî harekâtı daha çok Kıvâmüddin'in oğullarından Seyyid Fahreddin'in kumandasında güney yönünde yoğunlaştı; Lapûr ve Sevâdkûh, ardından da Firûzkûh teslim alındı. Mar'aşîler, Rüstemdârlar'ın hâkimiyetindeki batı bölgelerine yöneldiklerinde de Mîrândeşt'te Melik Kubâd'ı hezimete uğratarak (782/1380) Küçür'a kadar olan kesimi zaptettiler; ertesi yıl Lekter'de yapılan, Melik Kubâd'ın öldürüldüğü ikinci savaşta Rüstemdâr ordusunu tamamen dağıttılar. Bir yandan da mahallî hâkimlerin elindeki Kârûd ve Levender kalelerinin itaat altına alınmasıyla Lâricân bölgesine hâkim oldular. İlhanlı mirasına sahip olmak isteyen mahallî hükümdarlar arasındaki mücadelelerin yanı sıra bu başarılar, Vâtâşân'ı kendisine merkez seçen Seyyid Fahreddin'e Kazvin, Tâlekân ve Alamut'u ele geçirmesi için zemin hazırladı.

Doğuda Horasan'ın bir kısmında hüküm süren Emîr Velî ile yaptıkları savaşı kazanan Mar'aşîler Esterâbâd'ı aldılar (781/1379). Ancak bu sırada Timur tehlikesinin belirmesi yüzünden barış yolunu seçtiler ve muhtemelen onun geçiş yolu üzerinde yer alacağını düşündükleri Esterâbâd'ı tekrar Emîr Velî'ye bırakıp Mâzenderan'a döndüler. Esterâbâd'a yürüyen Timur'un kolaylıkla şehri ele geçirmesinden etkilenen Seyyid Kemâleddin, oğlu Gıyâseddin'i de yanına alarak değerli hediyelerle birlikte huzura çıktı ve itaatini arzetti (787/1385); arkasından da onun adına sikke bastırıldı (Hâfîz-i Ebrû, II, 628). Ancak bütün bunlar ve Seyyid Kemâleddin'in oğlu Gıyâseddin'i hediyelerle birlikte tekrar göndermesi, İrâk-ı Acem'den Horasan'a dönerek Mâzenderan'a yürümeye hazırlanan Timur'u durdurmaya yetmedi. Bunun üzerine Mar'aşîler, güçlü

bir orduyla Mâzenderân'a giren Timur'u Karatogân sahrasında karşıladılarsa da neticede Mâhâneser Kalesi'ne çekilmek ve 8 Zilhicce 794 (26 Ekim 1392) tarihinde teslim olmak zorunda kaldılar. Kendilerini Râfizîlik'le suçlayan Timur'un Seyyid Kemâleddin'e Ehl-i sünnet'e girmeleri nasihatini vermesi, onun siyasi hâkimiyetin yanı sıra Mar'aşîler'in Şîi hareketini bastırmak için Mâzenderân'a girdiğini göstermektedir. Timur'un bu nasihatî zâhîren kabul edildiği de sonuçta Mar'aşîler'e tâbi olanların büyük bir kısmı kılıçtan geçirildi (Hândmîr, III, 346). Mâverâünnehir'e götürülen Seyyid Kemâleddin eşleriyle birlikte gemiye bindirilip Hârizm'e, oğulları Taşkent'e, diğer hânedan mensupları ise Semerkant'a gönderildi. Sârî ve Âmül'ü ele geçiren Timur, yaptığı büyük katliamların ardından Sârî'yi Kiyâ Efrâsiyâb'ın oğlu İskender Şeyhî'ye verdi.

Mar'aşîler'den bazıları Timur'un ölümünden (1405) sonra oğlu Şâhruh'un izniyle Mâzenderân'a geri döndülerse de bir daha burada güçlü bir hâkimiyet kuramadılar. Mar'aşîler, XVI. yüzyılın başlarında Şîi Safevîler'in bütün İran'a hâkim olmasının ardından onlara bağlı mahallî dinî-siyasî hâkimler statüsünde bölgedeki varlıklarını devam ettirdiler. Önde gelen üyelerinin Şah I. Abbas zamanında (1587-1629) çeşitli yerlere dağıtılmasından sonra da siyasî önemlerini büsbütün yitirerek eski ve köklü bir aileye mensup seyyidler olarak İran'ın farklı bölgelerinde yaşadılar. Bugün İran'ın yanı sıra Ortadoğu'nun birçok şehrinde kökleri Mar'aşîler'e dayanan önemli aileler bulunmaktadır. Mar'aşîler'in yetiştirdiği pek çok âlim İran tarihinde önemli rol oynamıştır. Bunlar arasında, uzun yıllar Kum'da dinî ve ilmî faaliyetlerde bulunan ve muazzam bir kütüphanenin kurucusu olan Âyetullah Şehâbeddin Muhammed Mar'aşî'yi zikretmek mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliyâullah Âmülî, *Târîh-i Rüyân* (nşr. Menûçîhr Sütüde), Tahran 1348 ş., s. 201-205; Nizâmî, *Zafernâme* (trc. Necati Lugal), Ankara 1949, s. 117-118, 153-158; Hâfiz-ı Eb-rû, *Zübdetü't-tevârîh* (nşr. Seyyid Kemâl Hâc Seyyid Cevâdî), Tahran 1378/1999, I, 314; II, 628, 652, 745-749; Şerefeddin, *Zafernâme* (Urumbayev), s. 473-478; Zahîrüddîn-i Mar'aşî, *Târîh-i Taberistân ve Rüyân ve Mâzenderân* (nşr. M. Hüseyin Tesbîhî), Tahran 1368/1989, s. 164-336; Devletşâh, *Tezkiretü's-ş-u'arâ'* (nşr. Muhammed Ramazânî), Tahran 1366/1987, s. 212-217; Hândmîr, *Ĥabîbü's-siyer* (nşr. M. Debîr-i Siyâkî), Tahran 1362/1983, III, 337-356; Eskandar Bag Monshi, *History of Shah 'Abbas*

the Great (trc. R. M. Savory), Boulder 1978, I, 62-63, 312-313, 358-362; Mîr Teymûr-i Mar'aşî, *Târîh-i Hânedân-i Mar'aşî-yi Mâzenderân* (nşr. Menûçîhr Sütüde), Tahran 2536/1977; H. L. Rabino, *Mâzandarân and Astarâbâd*, London 1928, s. 35, 45-50, 53, 142-143; a.m.f., "Les dynasties du Mâzandarân", *JA*, CCXXVIII (1936), s. 397-474; Ya'kûb-i Âjend, *Kıyâm-i Şî'i-yi Serbedârân*, Tahran 1363/1984, s. 245-327; İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, Ankara 1991, s. 12, 18; V. V. Barthold, *Câyğâh-i Menâtik-i Efrâf-i Deryâ-yi Hazar der-Târîh-i Cihân-i İslâm* (trc. Leylâ Robenşe), Tahran 1375/1996, s. 104, 112-119; Menûçîhr Sütüde, "Dervîşân-i Mâzenderân", *Târîh*, I/2, Tahran 2536/1977, s. 7-29; J. Calmard, "Mar'aşîs", *EP* (İng.), VI, 510-518.

OSMAN GAZİ ÖZGÜDENLİ

MARAŞLI AHMED TÂHİR EFENDİ (1885-1954)

Kadı, dersiâm, vâiz,
Halvetî-Şâbânî şeyhi.

Maraş'ta doğdu. Maraş vilâyeti kâtiplerinden Berberzâde Nefî Efendi ile Hizanoğulları'ndan Esmâ Hanım'ın oğludur. Dedesi Ahmed Efendi vilâyet başkâtibi idi. Ahmed Tâhir Efendi'nin çocukluğu Maraş'ta geçti. Medrese tahsilini Kayseri'de tamamladı. Pîrdaş olacağı medrese arkadaşları Hüseyin Avni (Konukman) ve Yozgatlı Yûsuf Bahri (Nefesli) beylerle birlikte İstanbul'a giderek yüksek öğrenime başladı. Dârülfünun'un Ulûm-i Riyâziyye ve Tabiiyye Şubesi ile Hukuk Şubesi'nin ikisini birlikte okuyarak mezun oldu. Daha sonra Medresetü'l-kudât'a girdi. Ömer Nasuhi (Bilmen) ve Bekir Hâki (Yener) onun bu medresede beraber okuduğu arkadaşlarıdır. Ahmed Tâhir Efendi, Fâtih türbedarı diye tanınan Halvetî-Şâbânî şeyhi Ahmed Amîş Efendi'ye bu yıllarda intisap etti.

Medresetü'l-kudât'ı bitiren Ahmed Tâhir Efendi (1914), askerliğini I. Dünya Savaşı yıllarında Kafkas cephesinde Üçüncü Ordu kumandanı Vehib Paşa'nın hukuk müşaviri olarak tamamladıktan sonra Sivas'ın Suşehri kazasına kadî tayin edildi. Sivas Kongresi'nin yapıldığı tarihe kadar (1919) burada kadılık ve kaymakam vekilliği yaptı. Ardından İstanbul'a döndü ve Beyazıt dersiâmı oldu. Cumhuriyet devrinde dersiâmlık müessesinin kaldırılması üzerine Ayasofya Camii'nde vâiz olarak görevlendirildi. Ayasofya Camii müzeye dönüştürülünce (1934) vaazlarını cuma namazından sonra Sultan Ahmed, pazar günleri öğle namazından sonra Nuruosmaniye camilerinde 1953 yılının ortalarına

kadar sürdürdü. Bu görevinin yanı sıra Nisan 1941'de Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde Kütüphaneler Tasnif Heyeti üyesi olarak çalıştı. 1951 yılında emekli oldu. 1947'de ciddi bir rahatsızlık geçiren Ahmed Tâhir Efendi 1954 Temmuzunda mide kanaması geçirdi ve 11 Temmuz 1954'te Haydarpaşa Numune Hastahanesi'nde vefat etti. Ertesi günü Beyazıt Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından vasiyeti gereği Fâtih Camii hazîresinde mürşidi Ahmed Amîş Efendi'nin yanında toprağa verildi.

Dârülfünun'da okuduğu yıllarda arkadaşları Hüseyin Avni ve Yûsuf Bahri beylerle mürşid arayışı içine girip bu amaçla İstanbul'daki tekke şeyhlerini ziyaret eden, ancak aradıkları nitelikteki şeyhi bir türlü bulamayan Ahmed Tâhir Efendi, son olarak adını duyduğu Hamzavî - Melâmî kutbu Seyyid Abdülkâdir-i Belhî'ye gittiklerinde Belhî, nasiplerinin Fâtih türbedarında olduğunu söyleyerek onları Ahmed Amîş Efendi'ye göndermiş, arkadaşlarından bir gün sonra türbedarı ziyaret eden Ahmed Tâhir Efendi'nin tarikata intisabı bu ziyaret sırasında gerçekleşmiştir. Mürşidinin ölümünün ardından irşad makamına geçen Kayserili Mehmed Tefîk Efendi'ye bağlanan Ahmed Tâhir Efendi onun 1927'de vefatı üzerine halifesi olarak irşad faaliyetine başladı. Soyadı kanunu çıkınca mürşidinin adına telmihen Memiş soyadını aldı.

Ahmed Tâhir Efendi Arap, Fars ve eski Türk edebiyatlarını iyi bilir, vaazlarında âyet ve hadislerden sonra genellikle Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Meşnevî'si* ile *Dîvân-ı Kebîr*'inden beyitler okuyup bunları herkesin anlayabileceği bir dille açıklardı. Kendisi de mürşidleri gibi sohbet, muhabbet, hizmet ve râbitayı esas alan bir seyrü sülûk usulünü benimsemiş, mensuplarını Koska'daki evinde, dönemin aydınlarının devam ettiği Beya-

Maraşlı
Ahmed
Tâhir
Efendi